

OBSERVAȚII ASUPRA EXAMENELOR DE LIMBA RUSĂ DIN SESIUNEA IUNIE 1954

DE

TATIANA NICOLESCU

Cu fiecare an care trece, studiul limbii ruse înregistrează în țara noastră noi succese. La capătul unui drum de aproape zece ani de la înființarea primelor cursuri populare de predare a limbii ruse, putem constata că rezultatele sînt îmbucurătoare. Mase tot mai largi de oameni ai muncii își însușesc limba rusă. Crește mereu numărul celor ce pot citi în original cărțile tehnice sau operele literare. În învățămîntul elementar, mediu și superior, limba rusă este studiată cu drag de tineretul nostru dornic de a se împărtăși din bogățiile culturii sovietice și a celei ruse clasice.

Desigur că, în complexul de măsuri inițiate în republica noastră populară pentru însușirea temeinică, științifică a limbii ruse, veriga principală o constituie sistemul de predare în învățămîntul de toate gradele și îndeosebi în învățămîntul elementar și mediu. Elevii care încep să studieze limba rusă în clasa a IV-a, trebuie să stăpînească la absolvirea școlii un bagaj de cunoștințe, reprezentînd o temelie serioasă fie pentru studii de specializare, fie pentru orientarea într-un text tehnic sau literar, pentru întreținerea unei discuții etc. De aceea, Ministerul Învățămîntului se îngrijește neîncetat de ridicarea nivelului ideologic al lecțiilor de limba rusă, de îmbunătățirea componenței cadrelor didactice. Biroul de predare al limbii ruse de pe lângă Minister, căruia îi reveneau în mod direct sarcinile cele mai importante, a urmărit îndeaproape îndrumarea cadrelor de profesori, s-a preocupat de continua îmbunătățire a manualelor, de permanenta înzestrare a școlilor cu materialul pedagogic necesar. Cercurile de referate, precum și cursurile periodice I.C.D. au însemnat și ele un sprijin serios în ridicarea calificării profesionale a cadrelor didactice.

Colectivul Institutului de lingvistică care a asistat la examenele de fine de an la clasele V—IX Liceul de băieți nr. 4 a putut constata în mod concret o serie din progresele realizate de elevi în însușirea limbii ruse.

Un lucru care te impresionează de la început și asupra căruia nu putem să nu ne oprim este elanul, entuziasmul cu care școlarii învață limba rusă. Dragostea pentru acest obiect a apărut limpede, în primul rînd, din felul cum a fost pregătit materialul de examen.

Răspunsurile clare și precise au dovedit sîrguința depusă de elevi în timpul anului școlar. Majoritatea covîrșitoare a școlarilor a răspuns bine. Ei au dovedit că stăpînesc materia predată în cursul anului și că — în majoritatea cazurilor — ea a fost însușită destul de temeinic.

Majoritatea elevilor citește curent și traduce destul de bine textele din manual sau din Antologia cu bucăți de lectură. Textele conținînd fragmente din literatura rusă clasică, din cea sovietică, biografiile ale marilor scriitori, ale oamenilor remarcabili sovietici sau inspirate din trecutul de luptă al poporului nostru, din munca pentru construirea socialismului în țara noastră, prezintă destule dificultăți și rezultatele obținute de elevi înseamnă, desigur, un succes. Într-o serie de cazuri, profesorii au pus întrebări libere, stabilind legătura cu literatura sovietică, făcînd comparație cu literatura romîna, controlînd cunoștințele de cultură ale elevilor.

Au fost elevi care au putut relata păreri și impresii proprii sau povesti fapte și evenimente din viața scriitorilor preferați, din viața eroilor comsomoliști, binecunoscuți și iubiți. Studiul limbii ruse dezvoltă în sufletul tineretului nostru sentimentul de iubire, atașamentul față de Țara Socialismului și de oamenii sovietici și desigur că mulți dintre elevii care s-au prezentat în condiții bune la examen au fost îndemnați să studieze serios limba rusă de dorința de a cunoaște în original cărțile care descriu minunata viață a lui Oleg Koșevoi sau Zoia Kosmodemianskaia, a lui Meresiev sau Alexandru Matrosov. Merită de asemenea să fie subliniate străduințele depuse de elevi pentru însușirea materialului gramatical. Răspunsurile au oglindit cunoștințe serioase de morfologie și sintaxă și — lucru demn de remarcat — ele au fost formulate în limba rusă. Elevii se străduiesc să facă o analiză morfologică și sintactică în limba rusă și în majoritatea cazurilor folosesc cu exactitate terminologia respectivă.

Toate aceste realizări care dovedesc că an de an se fac progrese în însușirea limbii ruse trebuie să ne sporească însă exigența și să ne facă să discutăm cu tot curajul lipsurile care mai există.

Și anume, dacă din punct de vedere al volumului de cunoștințe îmbrățișate, al materialului parcurs, progresele sînt incontestabile, din punct de vedere al adîncirii cunoștințelor, al cizelării lor, al însușirii cu adevărat a materialului predat — adică din punct de vedere al *calității*, — lipsurile sînt încă vizibile. Și cu toate succesele de netăgăduit, pe care le-am subliniat și pe care nimeni nu le poate nega, este cazul să ne oprim mai îndelung asupra

lipsurilor — chiar dacă ele nu sînt prea numeroase — tocmai pentru că, în etapa în care ne găsim, lupta pentru *calitate* în predarea limbii ruse trebuie să devină un obiectiv principal. Neglijarea calității scade într-o bună măsură importanța și valoarea realizărilor.

O primă lipsă asupra căreia trebuie să ne oprim este pronunțarea defectuoasă. O serie întregă de elevi, din clasele unde s-a asistat la examene, accentuează greșit. Vom cita, de pildă, *ótdadut, nevejestvenii, șághi, ródilsia, umér, tiúbila, pavesíte, bóites, vórvális, pamiáti, vdáli, stóronikov, máterei, agniónova* etc. Lucrul este cu atît mai îngrijorător cu cît asemenea accentuare se repetă în mai toate clasele și, în aceeași clasă, la o serie de elevi. Pronunțarea greșită are tendința de a se înrădăcina în vorbirea elevilor, astfel încît ei nu-și mai dau seama de greșeală. De pildă, în clasa a IX-a un elev care a răspuns în genere foarte bine, a repetat de cinci ori greșit nominativul plural al cuvîntului *цена*, accentuîndu-l *șfení*. La această înrădăcinare a unei accentuări greșite contribuie în bună parte și faptul că unii dintre profesori (cum este cazul profesoarei care predă la clasa a IX-a D) nu corectează greșelile de accent.

Neglijarea accentuării corecte ajunge să creeze uneori confuzii. De pildă prima propoziție din textul H. A. Некрасов unul dintre elevi a citit-o în felul următor:

D'éstvo . . . prašló . . . v *imeni atá* (cl. IX D). Accentuarea greșită a substantivului *ИМЕНИ* e a dus la confundarea lui cu *ИМЯ*

Un alt aspect al pronunțării defectuoase îl constituie nerespectarea vocalelor accentuate și neaccentuate, al căror rol în limba rusă este — după cum se știe — din cele mai importante.

Unii elevi au tendința să pronunțe pe *o* mereu ca *o*, indiferent dacă este sau nu sub accent. De aici, rostirea *bóites, stóronnikov* (cl. IX), *otomstít, vórvális* etc.

Alteori se exagerează în «reducerea» lui *o* neaccentuat, încît el începe să fie pronunțat pur și simplu ca *a*. De pildă: *grámatnost', atrívac, zatílac* (cl. a VIII-a A).

Greutăți întîmpină elevii și la rostirea vocalelor palatalizate. În multe cazuri palatalizarea nu este respectată. Se pronunță *baités* în loc de *bait'es', dete'i, delat, net, nelzia*. Alteori semnul moale se pronunță *u* sau chiar *î*: *iunosti* pentru *iunost', sciastie, míšli* pentru *mísl', réci* pentru *réci* (cl. a VIII-a și a IX-a). Datorită acestei confundări în pronunțare a lui *ь, u* și *î* elevii confundă frecvent cazurile. Ei nu-și mai dau seama cînd e nominativ și cînd e genitiv de vreme ce, și într-un caz și în celălalt, pronunță la fel *míšli, réci* etc.

Această neglijare a regulilor fundamentale de pronunțare face ca elevii să vorbească și să citească într-o limbă care pierde mult din frumusețea limbii ruse literare. Antologia de texte literare de care se servesc școlarii claselor a VIII-a și a IX-a începe cu binecunoscutele cuvinte ale lui Turghenev despre limba rusă, pe care s-a dovedit că elevii le cunosc și le pot spune chiar pe de

rost. Dar, din păcate, limba rusă pe care o vorbesc ei și o aud pronunțînd-o colegii lor a pierdut mult din farmecul, măreția, vigoarea și muzicalitatea caracteristice limbii ruse literare.

Elevii au învățat pe de rost și recită cu multă căldură poezia lui Pușkin «В Сибирь». Desigur că ei au fost atrași în primul rînd de conținutul, de patosul revoluționar al versurilor; pronunțarea defectuoasă a făcut să dispară însă măreția și sobrietatea proprie poeziei pușkiniene.

Sarcina de căpetenie a profesorului trebuie să fie cultivarea unei pronunțări corecte, chiar frumoase, care să permită elevilor să-și dea seama de toată bogăția fonetică, de armonia și sonoritatea limbii ruse. În felul acesta li se va stimula și sîrguința; eforturile lor vor fi cu adevărat răsplătite prin cunoașterea întregului tezaur de frumuseți și posibilități sonore ale limbii ruse.

Desigur că observațiile care se fac în acest articol se întemeiază pe prezența decîteva ore la examen, într-o clasă sau alta, și nu pe urmărirea zi de zi a procesului de predare în cursul anului școlar. De aceea, semnalînd lipsurile facem rezerva asupra generalizării lor. Cu această rezervă socotim necesar să atragem atenția asupra unui fenomen important în sine și care s-a manifestat într-o serie întreagă de cazuri în mai toate clasele de la a V-a — a IX-a. Din felul cum au răspuns unii dintre elevi a rezultat impresia că există tendința de a învăța mecanic, pe de rost. Acest lucru s-a observat îndeosebi la răspunsurile de gramatică. Făcînd analiza sintactică, toți elevii claselor a IX-a B și D au repetat exact fără nici un fel de modificare, aceleași formulare, și anume: «Это предложение, потому что выражает законченную мысль». La propozițiile narative se mai adăuga invariabil: «Это повествовательное предложение, потому что обобщает нам что-то», iar la propozițiile dezvoltate mai urma: «Это распространенное предложение, потому что кроме главных членов предложения имеются и второстепенные члены предложения». Desigur că definițiile în sine sînt corecte (deși s-ar putea discuta forma lor literară). Dar metodologic este greșit ca elevii a două clase paralele să repete pe de rost aceleași formulare. Și deoarece definiția diferă de cea dată în manualul de sintaxă presupunem că ea a fost formulată ca atare și dictată clasei de profesori. Același lucru s-a putut observa și la clasele a VII-a și a VIII-a.

Răspunsurile unora dintre elevi au dovedit că este într-adevăr vorba de o însușire mecanică a gramaticii, de memorizare. Un elev din clasa a IX-a a întilnit în text părți omogene de propoziție și le-a definit greșit. Cu toate încercările profesoarei de a-l îndruma spre răspunsul just, el nu a putut răspunde satisfăcător, încercînd rînd pe rînd o serie de termeni gramaticali care dovedeau clar că nu înțelege esența fenomenului. Pe de altă parte, mulți elevi care spun definițiile impecabil, fără nici o greșeală, din momentul în care trec la analiza propriu-zisă — morfologică sau sintactică — și trebuie să iasă din șablon, nu mai știu să construiască o frază corectă folosind cum trebuie cazurile, propozițiile, aspectul verbal.

Ceea ce favorizează învățarea mecanică a definițiilor este faptul că elevilor nu li se cer exemple. Profesorii se mulțumesc cu formularea unei reguli gramaticale fără să controleze prin exemple măsura în care elevul a pătruns sensul ei. Declinările și conjugările se fac de asemenea izolate, rupte de orice context, neîncadrându-se cuvintele în propoziții care să permită verificarea capacității elevului de a folosi just cazurile.

Aceeași tendință spre memorizare, spre învățare pe de rost, se observă și când este vorba de relatarea unui text cu cuvinte proprii. În mod obișnuit, biletele de examen prevedeau, după lectura bucății, povestirea ei. În multe cazuri însă în clasele a VIII-a și a IX-a nu era vorba de o povestire liberă, ci de o redare foarte apropiată a textului din carte, mergând uneori chiar pînă la reproducerea pe de rost, cuvînt cu cuvînt, a bucății citite. Această tendință era de altfel favorizată și de felul în care profesorul punea întrebarea: « Despre ce este vorba în această bucată ? » Dacă întrebările ar fi avut un caracter mai concret sau s-ar fi referit la pasaje din bucată, necitite de elevi, s-ar fi putut obține răspunsuri mai personale.

Și la lexic se poate vorbi de o înclinare spre învățarea mecanică. Profesorii nu se preocupă să controleze în ce măsură o serie de cuvinte din fondul principal au intrat în bagajul activ sau pasiv al elevului, în ce măsură este variat și bogat vocabularul lui. Cuvintele foarte des întrebuițate, foarte necesare, sînt puse pe același plan cu cuvinte foarte rar folosite. De asemenea nu se întrebuintează o serie de procedee de control foarte eficace, cum ar fi: găsirea de sinonime, antonime, cuvinte înrudite etc. Nu se verifică nici dacă anumite cuvinte grele sînt înțelese de elevi. Analiza sintactică a textului nu a fost precedată decît rareori de traducere, deși o serie de cazuri (la clasa a VIII-a îndeosebi) au dovedit necesitatea ei.

În strînsă legătură cu înclinarea spre învățarea mecanică este absența totală a comparațiilor cu gramatica romînă. Metodologia sovietică pune ca una din condițiile principale în predarea unei limbi străine paralelismul cu limba maternă. Comparația cu situația din limba romînă contribuie mult la înțelegerea mai adîncă și la însușirea mai temeinică a gramaticii ruse. De altfel sînt o serie întregă de cazuri în care diferențele-dintre două limbi cer neapărat o confruntare de procedee gramaticale. De pildă în clasa a VII-a un elev a avut de făcut analiza sintactică a textului: В школе мы пишем, читаем, рисуем и считаем. Din punct de vedere al gramaticii ruse, avem în acest caz o singură propoziție cu părți de propoziție omogene (cele patru verbe). În limba romînă situația e cu totul diferită; fiecare din cele patru verbe predicative formînd o propoziție. O comparație se impunea neapărat pentru lămurirea elevului.

De altfel, gramatica rusă va putea fi însușită temeinic numai atunci cînd școlarii vor fi pătruns specificul ei, vor fi înțeles trăsăturile ei caracteristice, deosebite de cele ale gramaticii romîne, și vor ști să le aplice în practică. În caz

contrar ei vor face calcuri după limba română, lucru deosebit de periculos la sintaxă.

Nu susținem câtuși de puțin că în clasele V-IX ale liceului de băieți nr. 4 se aplică un sistem de predare mecanică, de învățare pe de rost. Totuși lucrurile observate la examen nu pot fi trecute cu vederea. Trebuie luptat împotriva celor mai mici, mai neînsemnate, chiar sporadice manifestări de învățare mecanică, deoarece ele nu pot duce la rezultate pozitive. Chiar dacă elevul știe astăzi definiția și o știe împecabil, el o va uita peste câteva zile, căci a reținut-o în mod mecanic, doar cu ajutorul memoriei. Elevul trebuie să pătrundă esența fenomenului pe care îl studiază, să-și însușească definiția pe cale logică și atunci ea i se va întipări adânc în minte și el va ști s-o redea și cu cuvinte proprii.

Tineretul nostru nu învață pentru o zi sau două, pentru o notă sau un examen, el învață pentru a se putea folosi de cunoștințele sale ani îndelungați, în viață, în munca de construire a socialismului. Și pentru aceasta are nevoie de cunoștințe temeinice.

Profesorii de limba rusă au la dispoziție o serie întreagă de mijloace pentru a-și îmbunătăți continuu metoda de predare, pentru a-și ridica nivelul cunoștințelor. Studiind și adâncind tezele clasicilor marxismului cu privire la lingvistică, urmărind articolele și studiile metodiștilor sovietici, ei își vor putea perfecționa măiestria pedagogică, își vor îmbogăți arsenalul metodic și vor lichida acele lipsuri care se mai fac simțite pe alocuri. Este datoria lor de a se ține în pas cu progresele lingvisticii, pedagogiei și metodicii sovietice, căci lor le revine minunatul rol de a face cunoscute tinerei noastre generații comorile limbii ruse, ale culturii ruse și sovietice.

*Articol redactat pe baza materialului cules de pe teren
de un colectiv de colaboratori ai Institutului
de lingvistică din București*